

סימן א

הלכות הסיבה

אנו מתחילים הלכות ליל הסדר בהלכות הסיבה, היות והלכות הסיבה שייכות לכל הסדר ומתחילות עם תחילת הסדר.

ההתחלה של הסדר היא, קדש והכוס של קידוש כבר צריך לשחות בהסיבה, כי זהו הראשון מהאובע כוסות.

אחר סימן זה נדבר על הלכות ארבע הכוסות, כי הן גם כן שייכות לכל הסדר ומתחילות עם תחילת הסדר — עם קדש.

א. צריך לסדר את השלחן בליל פסח יפה בכלים נאים, כל אחד לפי כחו. ואף על פי שבכל השנה טוב למעט בכלים נאים משום זכר לחורבן, בליל פסח מצוה להרבות, כי זה בכלל דרך חרות.

בליל הסדר צריך לשבת בהסיבה, דרך חירות (בסעיפים הבאים נדבר על השאלה, באיזה חלקי הסדר צריכים לשבת בהסיבה).

הסיבה היינו, שהוא יושב אצל השלחן על מטה או ספסל, ראשו מוטה לצד שמאל וכרים תחת ראשו (תע"ב — ב).

ב. לא יטה על גבו וגם לא על פניו, כי זה לא נקרא דרך חרות.

כן גם לא יטה על ימינו מפני שני טעמים. א. כי זה לא נקרא הסיבה, היות והוא צריך לאכול בימינו. ב. שמא יקדים קנה לוושט, כלומר הושט הוא בצד ימין וכשהאדם מטה ראשו לצד ימין נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו והמאכל יכול להכנס לשם וזה יכול להביא לסכנה (תע"ב — ג).

ג. אפילו אטר צריך גם כן להסב על צד שמאל. ואף על פי שהוא אוכל בידו השמאלית, ולפי טעם הראשון אשר בסעיף שלפני זה צריך הי' להסיב על ימינו, בכל זאת הטעם השני של שמא יקדים קנה לוושט שייך גם אצלו. והטעם השני יותר חשוב מהטעם הראשון כי סכנה חמורה יותר אפילו מאיסור.

לכן הוא צריך לאכול בליל הסדר ביד הימנית.

ובדיעבד אם היסב על צד הימנית יצא, היות וימין שלו היא כשמאל כל אדם (תע"ב — ג).

ד. אם אדם גידם ביד ימינו או שיש לו מום בידו הימנית ואי אפשר לו לאכול ביד זאת בשום אופן הרי אי אפשר לו להסב בצד השמאל ואם יסב בצד הימנית, ישנה הסכנה של שמא יקדים קנה לוושט, ישנה לכן השאלה, איך יכול אדם כזה לקיים מצות הסיבה.

דעת הפוסקים היא, שאפשר, שבמצב כזה החכמים לא הצריכו בכלל להסב (תע"ב — ג).

ה. הנשים מחויבות בכל המצוות של פסח כמו האנשים ובכל זאת הן פטורות מהסיבה בליל הסדר, היות ואינן נוהגות להסיב בשום פעם, רק אשה חשובה חייבת בהסיבה, כי היא דרכה להסיב.

כל הנשים שלנו נקראות חשובות ובכל זאת נוהגות לא להסב, כי סומכות על דעת

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

פוסק אחד שכתב. שבזמן הזה אין צריך להסב. היות ואין רגילות בימינו להסב כל השנה (תע"ב — ד).

ו. בן אצל אביו מחויב בהסיבה ואפילו אם אביו רבו מובהק. ואף על פי שהבן חייב בכבודו ובמוראו של האב ובפרט כשהוא גם רבו מובהק, בכל זאת חייב בהסיבה, כי אב בודאי מחל לבנו (תע"ב — ה).
ז. תלמיד אצל רבו אסור להסב, אפילו אם זה לא רבו מובהק, היות ומורא רבך צריך להיות כמורא שמים.

תלמיד חכם מופלג בדורו נחשב כרבו של כל אדם אפילו של זה שלא למד ממנו כלום.

ואם רבו נותן לו בפירוש רשות להסב, הוא מחויב להסב אפילו אם זה רבו מובהק, אם התלמיד אוכל על שלחן בפני עצמו, ישנה השאלה, איך להתנהג, כי ישנן דעות שונות בנוגע לזה.

יש גם פוסקים הסוברים שהתלמיד צריך להסב, היות ועל שלחן אחר אין הסיבה שלו זלוול בכבוד רבו.

וישנם פוסקים הסוברים שכל זמן שרבו רואה אותו אינו יכול להסב מפני מוראו. לכן כתבו הפוסקים שבמצב כזה טוב שהתלמיד יקח רשות מרבו להסב (תע"ב — ה).
ח. השמש מחויב להסב אפילו בפני אדונו, היות ואף על פי שהוא תמיד משועבד להתעסק בצרכי הבית, בכל זאת הוא מחויב להראות חרות בליל פסח ולאכול על כל פנים כזית מצה, כזית אפיקומן וד' כוסות בהסיבה.

וכן גם ההלכה בתלמיד שלומד אומנות אצל רבו שאע"פ שבכל יום חולק כבוד לרבו ואינו מראה שררה לפניו, בכל זאת הוא צריך להסב, להראות חרות (תע"ב — ו).

ט. לכתחילה צריך לשבת בהסיבה כל הסעודה, כלומר בכל זמן האכילה והשתיה, ובדיעבד יוצאים אם יושבים בשעת אכילת הכזית מצה, הכזית אפיקומן ובשעת שתיית הארבע כוסות.

בנוגע לשמש הסעודה ההלכה היא, שכיון שהוא טרוד אנו חושבים למצבו כמו בדיעבד והוא מחויב להסב בשעת אכילת כזית מצה וכזית אפיקומן ובשעת שתיית ארבע הכוסות (תע"ב — ז).

סימן ב

הלכות ארבע הכוסות

והלכות שתי' בין הכוסות ואחר הכוסות

א. החכמים תקנו לשתות בליל פסח ארבע כוסות כנגד הארבע לשונות של גאולה האמורים בפרשה.

את הכוסות האלה צריך לשתות לפי הסדר, כלומר צריך לומר את ההגדה בין הכוסות.

(א) אם שתו את כל ארבע הכוסות בפעם אחת או רצופות זו אחר זו, אין יוצאים בזה את מצות ארבע הכוסות, היות וכל הכוסות נחשבות רק ככוס אחת וצריך לשתות עוד שלש כוסות על הסדר ולברך על כל כוס וכוס.
וזה לא נראה כמוסיף על הכוסות, היות וכל מה ששתה עד עכשיו נחשב לכוס אחת.

קיצור הלכות ליל הסדר של ספח

וכן גם אם אדם שתה את הכוס השלישית ואת הכוס הרביעית בפעם אחת או רצופות זו אחר זו. זה נחשב לו ככוס אחת והוא צריך לשתות עוד כוס. (ב) ואם לא אמר את ההגדה הדרושה לפני כל כוס אלא ששהה איזה זמן בין כוס לכוס, הרי בודאי עבר איסור שלא התנהג בתקנת החכמים, אבל ארבע הכוסות אינן נחשבות כאחת ויצא בזה בדיעבד את מצות ארבע הכוסות. וישנם פוסקים הסוברים שגם באופן זה אין יוצאים את מצות ארבע הכוסות. היות והן נחשבות ככוס אחת.

לכן גם הצעים צריכות להזהר לא לשתות שתי כוסות זה אחר זה. והן צריכות גם לומר את ההגדה על כל כוס או לכל הפחות לשמוע מבעליהן, כי בלא ההגדה אינן מתנהגות לפי תקנת החכמים ולדעת פוסקים אחדים אינן יוצאות במצות הארבע כוסות, כי כל ארבע הכוסות שלהן נחשבות לכוס אחת, כיון שלא אמרו את ההגדה בינתיים. (תע"ב — ח).

ב. אנו נוהגים כהפוסקים האומרים שצריך לברך על כל אחד מארבע הכוסות מהטעם דלהלן. —

אחר כוס ראשון אומרים את ההגדה וכשהתחילו באמירת ההגדה אסור לשתות ולכן נחשבת אמירת ההגדה להפסק, ואפילו אם אמירת ההגדה אינה הפסק, הרי כל כוס מצוה בפני עצמה.

וכן גם בנוגע לברכה ראשונה על הכוס הרביעי, כי אמירת ההלל נחשבת להפסק וכל כוס מצוה בפני עצמה.

אבל ברכה אחרונה מברכים רק אחר כוס רביעי, היות וההפסקות שבין הכוסות אינן מחייבות לברך ברכה אחרונה (תע"ד).

ג. בנוגע לשיעור של הכוס אנו עומדים לפני שלש שאלות והן: (א) כמה צריכה להיות הגודל של הכוס; (ב) כמה צריך לשתות מן הכוס; (ג) במשך איזה זמן צריך לשתות את מה שצריך לשתות.

בנוגע לגודל של הכוס, הכוס צריך להיות רביעית יין, בין אם היין חי בלא מים ובין אם הוא מעורב במים.

ובנוגע לשתי השאלות הנשארות נדבר בסעיפים שאחר זה (תע"ב — ט).

ד. לכתחילה צריך לשתות את כל הכוס ובדיעבד יוצאים גם אם שותים רובה של הרביעית של הכוס. ובמדינות שהיין ביוקר אפילו לכתחילה מספיק אם שותים הרוב. אבל את הכוס הרביעי בודאי צריך לשתות כולו, אם הוא מחזיק רק רביעית, היות ואחר הכוס הזה צריך לברך ברכה אחרונה והשיעור לברכה אחרונה הוא רביעית הכוסות שלפני זה אינן מצטרפות לשיעור של ברכה אחרונה משום שהפסק הגדול שביניהם, אף על פי שהן נפטרות על ידי הברכה האחרונה שעל כוס רביעי.

יש המקמצים וכועסים על המשרתים אם שותים הרבה והם עתידים ליתן את הדין שמכשילים את המשרתים ומונעים אותם מן המצוה.

יש פוסקים האומרים שלא מספיק רוב הרביעית אלא צריך לשתות רוב הכוס, אפילו אם הכוס גדול ומחזיק כמה רביעיות.

ההלכה היא שמספיק רוב הכוס, ובכל זאת אם אין דעתו של האדם לשתות הרבה,

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

יקח כוס המחזיק רק רביעית, כדי שהרוב של הרביעית יהי' גם הרוב של הכוס, ויוציא גם לפי הדעה השנית (תע"ב — ט).

ה. לכתחילה נכון לשתות את רוב הרביעית בבת אחת בלא שום הפסק. יש לזהר לא להשהות בשתיית רוב הכוס יותר מכדי שתיית רביעית, כלומר שמתחילת שתיית היין עד סוף שתיית היין לא יעבור זמן יותר מהזמן הדרוש לשתית רביעית, היות וישנה דעה שתחילת השתיה עם טוף השתיה מצטרפות רק אם הן במשך זמן כזה.

ישנה גם דעה בפוסקים, שאין הבדל בין אכילה ושתי' וכמו באכילה כן בשתי' תחילת השתי' וסוף השתי' מצטרפות אם הן בכדי אכילת פרס, ולכן אם האדם שהה מתחילת השתי' עד סוף השתי' משך זמן כדי אכילת פרס, יצא בשתיית הכוסות בדיעבד.

אבל אם האדם שהה בשתיית רוב הכוס יותר מהשיעור של אכילת פרס, אינו יוצא בכוסות אפילו בדיעבד והוא צריך לחזור ולשתות, ואין זה נראה כמוסיף על הכוסות, היות והכוסות ששתה אינן נחשבות לכוסות לכל הדעות, הוא צריך גם לברך שנית על הכוסות שהוא חוזר ושותה, היות וזה סאילו אדם שתה ולא חשב לשתות עוד ואחר כך נמלך ושתה שוב, שהוא צריך אז לברך.

ואין הבדל אם האדם שתה במשך כל השיעור מעט מעט או אם הוא שתה מהר אלא שעשה שהיות בינתיים (תע"ב — ט).

ו. אין לשתות יין בין כוס ראשון לשני, אם לא לצורך גדול, כי שמא ישתכר ולא יעשה את הסדר כראוי ולא יאמר את ההגדה. כן אין לשתות יין בין כוס שלישי לרביעי, כי שמא ישתכר וישן ולא יגמור את ההלל.

בין כוס שני לשלישי אין החשש של שמא ישתכר כי אז סמוך לסעודה או בתוך הסעודה, אבל לפי שאנו נזהגים לברך על כל כוס וכוס ואם יברך יהי' נראה כאילו מוסיף כוס על הכוסות לכן מותר לשתות או יין רק אם אינו צריך לברך על היין זה באופנים דלהלן. —

אם כיוון בשעת ברכתו על כוס שלישי לשתות עוד יין אחר כוס זה, אם היין עמד לפניו בשעה שברך הגמון על הכוס השלישי, ויש מפרשים הסוברים שאפשר שצריך לכוון בשעת הברכה אפילו אם היין עומד לפניו מטעמים המבוארים אצלם, מובן שהחשש של שמא ישתכר שייך בכל משקים המשכרים (תע"ג — ג; תע"ט).

ז. אחר הארבע כוסות אין לשתות משקים וישנם בזה טעמים שונים. יש האומרים שהטעם הוא, כי מצוה לספר ביציאת מצרים אפילו כל הלילה כל זמן שלא חטפתו שינה ואם ישתכר יתבטל ממצוה זו, לפי טעם זה אסור לשתות רק יין או שאר משקים המשכרים.

יש האומרים שהטעם הוא, שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות, לפי טעם זה אסור לשתות אפילו משקה שאינו משכר אם זה משקה שיכולים להשתמש בו לארבע כוסות. יש האומרים שהטעם הוא, שלא יתבטל טעם מצה מפיו על ידי שתייתו, לפי

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

טעם זה אסור כל משקה אפילו משקה שאינו משכר ואפילו משקה שאינו ראוי לארבע כוסות.

מהפוסקים משמע שצריך להחמיר בכל הטעמים הנזכרים. בכל זאת כתבו האחרונים שטיי, אינגבר וואסער או עפעל טראנק מותר, היות ואינם מבטלים טעם מצה. ויש שכתבו שגם לאקריץ מותר, כי זה רק כמו מים ואינו מבטל טעם מצה. אבל עפעל טראנק שכותשים את התפוחים בבית הבד ויש להם טעם גדול אסור.

לכתחילה נכון להחמיר בכל משקה שמבטל טעם מצה. בכל זאת במקום צורך גדול יש לסמוך על הסברה הראשונה ולהתיר לשתות משקים שאינם משכרים ובפרט בליל שני כדאי יש להקל במשקים שאינם משכרים.

בש"ע יש גם שאלה על אדם איסטניס או תאב הרבה לשתות אפילו יין. וישנם בזה פרטי הלכות שונים (תפ"א — א).

ה. מצוה לתת לכל אחד מהקטנים שהגיעו לחנוך כוסו לפניו, אבל הקטן אינו צריך לשתות רוב רביעית אלא רק כמלא לזגמיו שלו (תע"ב — טו).

ט. נוהגים במדינות אלו להכין כוס אחד יותר מהמסובים אצל השלחן. את הכוס הזה קוראים כוס של אליהו לרמו שאנו מאמינים, שכמו שהשי"ת גאל אותנו ממצרים כן הוא יגאלנו וישלח לנו את אליהו הנביא לבשרנו.

את הכוס הזה אנו נוהגים להכין לפני אמירת, שפוך חמתך (ת"פ).

סימן ג

הלכות קדש

א. היות והכוס של קידוש הוא הראשון מארבע הכוסות של הסדר, לכן צריך לכוון קודם הקידוש שהוא רוצה לקיים מצות קידוש וגם מצות ארבע הכוסות.

יש הנוהגים לומר: הריני מוכן לקדש ולקיים מצות ארבע הכוסות. אבל צריכים לזהר לומר זה קודם קידוש ולא אחר קידוש, כי לפני הקידוש מברכים בורא פרי הגפן על היין ואמירת המלים הנזכרות היא הפסק, בין הברכה והשתי'.

הבעל הבית לא ימוזג בעצמו את הכוס, אם זה אפשר לו, אלא אחר ימוזג לו את הכוס בדרך חרות (תע"ג — א).

ב. סדר הקידוש הוא: ברכת בורא פרי הגפן; ברכת היום, כלומר הקידוש שהוא הברכה על היום של יום טוב; ברכת הזמן, כלומר שהחיינו.

אם ליל פסח הוא בשבת, אומרים לפני ברכת היין ויכלו.

ואם ליל פסח הוא במוצאי שבת, אומרים אחר ברכת הקידוש ברכת הנר, כלומר ברכת בורא מאורי האש והבדלה, וחסוף אומרים, שהחיינו.

המלה יקנה"ז מסמנת בראשי תבות את הסדר של הקידוש בליל פסח שחל במוצאי שבת. — יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן, כלומר בורא פרי הגפן, קידוש, בורא מאורי האש, הבדלה ושהחיינו.

אין מברכים על הבשמים בכל מוצאי שבת ליום טוב (תע"ג — א).

ג. אם שכח לברך שהחיינו בסוף הקידוש לפני השתי' בליל ראשון של פסח, הוא צריך לברך אחר השתייה מתי שיזכור אפילו בכל יום א' של פסח ואפילו אם נזכר בשוק, היות וברכת שהחיינו היא לא על הכוס אלא על היים טוב.

ואם נזכר משכחת ברכת שהחיינו כשנכנסה כבר הלילה השנית של פסח, אינו צריך לברך שהחיינו, היות ופטור את עצמו בברכת שהחיינו שיברך בקידוש של ליל שני. אם שכח לברך שהחיינו בליל ראשון של פסח אבל ברך את הברכה בליל שני של פסח ואפילו אם לא נתכוון בברכה לפטור גם את היום הראשון, הוא פטור מלברך עוד פעם שהחיינו, כדי להשלים הלילה הראשונה.

אם שכח לברך שהחיינו בלילה הראשונה וגם בלילה השנית של פסח, הרי בודאי הוא צריך לברך שהחיינו מתי שנזכר עד סוף היום השמיני של יום טוב. אבל אפילו אם ברך שהחיינו בלילה הראשונה אלא ששכח לברך שהחיינו בלילה השנית גם כן דעת הרמב"ם פוסקים, שהוא צריך לברך מתי שנזכר עד סוף יום טוב, ויש פוסקים המסתפקים בזה.

מובן, שאין מקום בקיצור הנמרץ שלפנינו להתעכב על בירורי הסברות החילוקים (תע"ג — א).

סימן ד

הלכות ורחץ כרפס

א. ורחץ זוהי נטילת הידים לאכילת כרפס. אין מברכים ברמת על נטילת ידים לנטילה זו.

טעם הנטילה הוא.

לדעת הרבה פוסקים צריכים ליטול את הידים כשהולכים לאכול דבר שמטבילים במשקה, ואין הבדל מהו הדבר הטבול אם בשר אם ירק וכו'.

אבל מפני שישנם פוסקים הסוברים, שבימינו אלה אין צריכים ליטול את הידים לדבר הטבול במשקה, לכן אין מברכים על נטילה זו, על נטילת ידים מפני החשש של ברכה לבטלה.

כרפס זהו מין אוכל שאנו מטבילים במי מלח וכדומה, לכן אנו נוטלים את הידים ואין מברכים על נטילה זו.

כמה פוסקים אחרונים כתבו, שאפילו אלה האנשים שאין נוהגים בכל השנה ליטול את ידיהם לדבר שטיבולו במשקה, צריכים ליטול את ידיהם בליל פסח, כדי שתנוקת ישאלו על השינוי (תע"ג — ו).

ב. ענין טיבול הירק במשקה הוא תקנת החכמים, כדי להתמיה את התנוקות בזה שאוכלים ירקות בטיבול קודם הסעודה, מה שאין עושים בכל ימות השנה התנוקות ישאלו על השינוי הזה, כי אמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששואלים, כמו שנאמר בתורה... כי ישאלך בנך.. ואמרת לבנך.. (תע"ג — ד).

ג. כרפס זה מין של ירק שקוראים אותו כרפס. בחרו לכתחילה במין זה, כי המלה כרפס באותיותיה מרמזת על ס' פרך, כלומר ששים רבוא מישראל עבדו עבודת פרך, יכולים לקחת גם ירק אחר מאיזה מין שהוא, אבל אין לקחת לכרפס אחד מחמשת מיני מרור, אשר נזכרים בסימן על מרור וכורך, כי איך יברך על אכילת מרור אחר שכבר מילא כריסו במרור.

לכתחילה טוב לקחת לכרפס ירק שמברכים עליו את הברכה שמברכים על המרור, כדי שיוכל לפטור את המרור בברכה שמברכים על הכרפס, כמו שנלמד בסעיף שאחר זה.

את הכרפס יכולים להטביל במי מלח, בחומץ, ביין וכדומה אבל לא בחרוסת, היות והחרוסת הוא לטביל בו את המרור (תע"ג — ד, ו).

ד. צריך לקחת מהכרפס פחות מכזית, כי אם יאכל כזית יהי ספק, אם לברך אחריו ברכה אחרונה או אם לפוטרום בברכת המזון שיברך בסוף הסעודה ואם אוכלים פחות מכזית פטורים מברכה אחרונה לכל הדעות.

משמברכים בורא פרי האדמה על הכרפס, צריך לכונן גם על המרור שיאכלו בתוך הסעודה, היות והמרור אינו נפטר בברכת המוציא, כי הוא אינו בא בסעודה לצורך הסעודה, אפילו אם אכל מהכרפס כזית או יותר, גם כן לא יברך אחריו ברכה אחרונה, היות וכיון שברכת האדמה שאנו מברכים על הכרפס היא גם על המרור ממילא ברכת המזון שפוטרת את המרור שאוכלים בתוך הסעודה תפטור גם את הכרפס שאכלו לפני הסעודה (תע"ג — ו).

סימן ה

הלכות יחץ ומגיד

- א. צריך לקחת את המצה האמצעית ולשכרה לשנים, כדי לקיים מה שהתורה קראה למצה לחם עוני ודרכו של עני בפרוסה.
- הטעם שמשברים את האמצעית הוא, כי עיקר ברכת אכילת מצה היא על האמצעית ולכן היא צריכה להיות לחם עוני.
- את החצי היותר גדולה של המצה צריך לשומרה לאפיקומן ואת החצי השנית צריך להשאיר בין המצות וממילא שתי האכילות שהאדם אוכל בליל פסח לשם מצה, כלומר הכזית של אכילת מצה והכזית של אפיקומן בפרוסה.
- צריך לתת את האפיקומן תחת מפה, זכר למה שנאמר משארותם צרורות בשמלותם, אבל צריך ליהדר לא לשים במפה שכיבסו אותה בקראכמעל.
- יש שנותנים את האפיקומן על כתפיהם, זכר ליציאת מצרים (תע"ג — ו).
- ב. צריך להגביה את הקערה שישנן בה המצות עם כל מה שעליה ויאמר: הא לחמא עניא... עד מה גשתנה.
- יש האומרים, כהא לחמא ולא הא לחמא.
- הא לחמא... אומרים בקול רם.
- הא לחמא... זאת היא תחילת ההגדה, וצריך לומר הא לחמא וכל ההגדה בלשון שמבינים הנשים והקטנים או לפרש להם הענין, כדי לקיים מה שכתוב והגדת לבנך (תע"ג — ו).
- ג. כבר הזכרנו בסימן א', שהנשים מחויבות בכל מצות הפסח והסדר, ולכן חוב גם על המשרתת לשבת אצל השלחן ולומר או לשמוע את ההגדה, ואם היא צריכה לצאת ולבשל, על כל פנים מחויבת לשמוע קידוש וכשיגיע לרבן גמליאל אומר כל שלא אמר... היא צריכה להכנס לשמוע עד לאחר שתיית כוס ב', היות ובלא אמירת שלשת דברים אלה, אינם יוצאים.
- נוהגים שקוראים לנשים שישמעו את סדר עשר מכות שהקב"ה הביא על המצרים במצרים, כדי להגיד להם כמה נסים עשה ה' בשביל ישראל (תע"ג — ו).
- ד. מחזים כוס שני ושראליים את הארבע קושיות.

הבן שואל. ואם אין דעת בבן לשאול אביו צריך ללמדו. אם אין לאדם בן אשתו שואלת אותו. ואם לאו, הוא שואל את עצמו. אפילו תלמידי חכמים שואלים זה את זה מה נשתנה.

הנשאל אינו צריך לומר, מה נשתנה אלא הוא מתחיל מעצבים היינו.

את ההגדה אין לומר בהסיבה אלא באימה וביראה.

המצה צריכה להיות מגולה בשעה שאומרים את ההגדה, היות והמצה נקראת לחם עוני גם מפני זה שעונים עליה הרבה דברים ורק כשמגביהים את הכוס צריכים לכסות את המצות, כדי שהמצות לא יראו בושתם שמחשיבים את היין יותר מהם, אע"פ שהמצה לחם ולחם הוא היותר חשוב בכל עניני ברכות (תע"ג — ז).

ה. צריך לאחוז את הכוס ביד כשאומרים את הפיסקא, והיא שעמדה עד מצילנו

מידם.

כ. צריך לאחוז את הכוס כשמתחילים לומר, לפיכך עד גאל ישראל (תע"ג — ז).

ו. נהגים לזרוק מעט מן הכוס באצבע כשאומרים דם ואש ותמרות עשן, וכן כשמוזכרים את העשר מכות וגם כשמוזכרים את המכות בקיצור דצ"ך עד"ש באח"ב. הכל ביחד זה שש עשרה זריקות כנגד האותיות י"ו משמו של הקב"ה שהכה את פרעה.

נהגים לזרוק באצבע הנקראת אצבע על שם אצבע אלקים היא. ויש אומרים שצריך

לזרוק בקמיצה.

ואם האדם איסטניס ויהי' אחר כך נמאס בעיניו לשחות מן הנותר בכוס ויבוא

להפסד משקים, אין כדאי לזרוק באצבעו אלא ישפוך מן הכוס.

יש גם האומרים, שלכתחילה נכון לנהוג לשפוך מן הכוס ולא לזרוק באצבע

וממילא בודאי יש לנהוג כן אדם איסטניס (תע"ג — ז).

ז. כשמגיע למצה זו, הוא צריך להגביה את המצה ולהראות למטובים, כדי

לחבב את המצה עליהם. ויש להגביה את הפרוסה שהיא כלחם עוני.

כשמגיע למרור זה, הוא צריך להגביה את המרור.

אבל כשאומר, פסח זה אין להגביה בידו את הבשר שהוא זכר לפסח. היות זה

כמגביה קדשים בחוץ (תע"ג — ז).

פימן ו

רחצה, מוציא מצה

א. צריך ליטול את הידים ולברך, על נטילת ידים. ואף על פי שידינו נקיות,

היות והוא נטל אותן קודם אכילת כרפס, בכל זאת הלא אמר הגדה והלל האנו חוששים

שמא הסיח דעתו משמירת ידיו ונגע בהם במקום מטונף, כי ידיו של האדם עסקניות הן,

והוא גם לא כיוון בשעת הנטילה הראשונה לנטילה לאכילה (תע"ה — א).

ב. הוא צריך לקחת ביד את המצות כמו שהם מונחים, כלומר את המצה העליונה,

את המצה התחתונה ואת הפרוסה הנמצאת ביניהם. את המצה התחתונה הוא צריך לקחת

ביד, כי המצה הזאת עם העליונה אלו הן שתי מצות שלמות והן לחם משנה לברכת

המוציא והפרוסה היא ללחם עוני.

אחר זה הוא צריך להשמיט מידו את המצה התחתונה ולברך ברכת אכילת מצה

על המצה העליונה ועל הפרוסה. ואחר זה הוא צריך לשבר מן המצה העליונה ומן הפרוסה ביחד ולאכול משניהם ביחד, היות והוא ברך על שניהם.

ובסימן שאחר זה נראה, שאין להפסיק בדברים שאינם מענין הסעודה בין ברכת אכילת מצה ובין אכילת כורך.

וכבר ידוע לנו, שהוא צריך לאכול את המצה בהסיבה (תע"ה — א).

ג. בנוגע לשיעור של מצה אשר הוא צריך לאכול ובנוגע לזמן של אכילת השיעור

והדרוש, ההלכה היא. —

כיון שהתכוון בברכתו על השלמה ועל הפרוסה, הוא צריך לטעום משניהם והוא

צריך לאכול כזית ביחד משניהם.

הוא צריך להכניס לפיו את שתי החתיכות בבת אחת ולרסקם ולבלוע את הכזית

בבת אחת.

אבל בדיעבד הוא יוצא אפילו אם בלע את הכזית מעט מעט אם רק לא שהה

באכילת הכזית יותר מכדי אכילת פרס, כי אם שהה יותר, אין זה נחשב לאכילה.

ובנוגע לשיעור הזמן של אכילת פרס אין הבדל אם אכל מעט מעט בכל משך הזמן

או אם אכל מהר אלא שעשה שהיות באמצע; העיקר הוא שלא ישהה יותר מכדי אכילת

פרס מן התחלת האכילה עד סוף האכילה.

יש פוסקים הסוברים, שצריך לאכול שני כזיתים, כזית מן השלמה וכזית מן

הפרוסה. אבל גם לפי הפוסקים האלה, צריכים לבלוע בבת אחת רק כזית (תע"ה — א, ו).

ד. אין נוהגים לטבל בליל הסדר את המצה במלח, היות ומצה זה לחם נקי

ולחם נקי אין צריך לטבל במלח. ואף על פי שבכל ימי הפסח אנו כן מטבילים

את המצה במלח, אין מטבילים בליל הסדר משום שזה נראה יותר כלחם עוני (תע"ה א).

ה. אם האדם בלע מצה הוא יוצא בדיעבד במצות אכילת מצה אף על פי שלא

לעס ולא הרגיש בטעם המצה, היות וגם זה נקרא אכילה.

אבל לכתחילה צריך האדם ללעוס את המצה ולהרגיש טעם מצה בפיו (תע"ה — ג).

ו. אין חיוב של אכילת מצה אלא רק בלילה הראשון ובלילה השני, כמו שכתוב,

בערב תאכל מצות אבל בשאר הימים והלילות של פסח אין מחויבים לאכול מצה. צריכים

רק ליהדר שלא לאכול חמץ.

ואף על פי שמחויבים לאכול פת ביום טוב, היינו משום מצות סעודת יום טוב ולא

משום מצות אכילת מצה.

הבשם הגר"א כתבו, שאף על פי שאין חיוב של אכילת מצה בכל ימי הפסח בכל זאת

יש מצוה לאכול מצה בכל ימי הפסח (תע"ה — ז).

סימן ז

הלכות מרור וכורך

א. צריך ליטול כזית מרור ולהשקיע אותו כולו בחרוסת, כדי להמית את הארס

אשר במרור.

יש מקומות שאין נוהגים שם לשקוע את כל המרור בחרוסת אלא מטבילים רק

קצת ממנו, היות וריח וחרוסת מספיק להמית את הארס שבמרור.

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

1

אבל אין לשהות את המרור בחרוסת כדי שלא יבטל טעם המרירות של המרור. ומטעם זה צריך גם לנער את החרוסת מעל המרור.

צריך לברך, על אכילת מרור ולאכול בלא הסיבה, כי המרור זכר לעבדות. ואם האדם רוצה לאכול מרור בהסיבה מותר לו (תע"ה — א).

ב. הירקות שיוצאים בהם מצות מרור הם חזרת, עולשין, תמכא וחרחבינא ומרור. כל אלה הם מיני עשבים מרים. כתבו האחרונים, שחזרת זה מה שאנו קוראים, שאלאטן ותמכא זה מה שאנו קוראים, כריין.

עיקר המצוה בחזרת ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר שהם שניים. ואם האדם איסטניס או חולה, מותר לו לקחת מאיזה מין שערב לו ביותר (תע"ג — ה).

ג. הטעם שעיקר המצוה בחזרת הוא, היות וטבע החזרת שמתחילה היא מתוקה ובסופה מרה וזה זכר לשיעבוד מצרים שהי' תחילתו רך וסופו קשה. וכתבו האחרונים, שאפילו אם החזרת קצת יותר יקר משאר מינים, בכל זאת נסך לקחת חזרת.

אבל האחרונים כתבו, שבמין חזרת מצוי מאד בימי הפסח תולעים קטנים שאינם ניכרים לחלושי עין ולכן מי שאין לו אנשים מיוחדים בעלי יראה שיבדקו כראוי, יותר טוב לקחת תמכא אף על פי שהוא השלישי בסדר הירקות, כי חלילה להבשל באיסור של לאו (תע"ג — ה).

ד. את החרוסת עושים מפירות שישראל נמשלו להם בפסוקים, כמו תפוחים, תאנים, אגוזים, רימונים ושקדים. התפוחים הם על שם הפסוק, תחת התפוח עוררתוך. השקדים מרמזים על זה שהשי"ת שקד על הקץ לעשות.

את החרוסת צריך לעשות עב זכר לטיט. ואחר כך נותנים בו מעט חומץ של יין או יין אדום כדי לרכך אותו. וזכר לדם.

נותנים על החרוסת תבלין הדומה לתבן, שהם ארוכים ואינם נידוכים היטב זכר לתבן שהיו עושים ממנו טיט ללבנים (תע"ג — ה).

ה. אם האדם בלע מרור לא יצא אלא צריך ללעוס את המרור, היות וצריך להרגיש את המרירות בפיו זכר ל"וימררו את חייהם".

לכתחילה צריך לאכול את הכזית מרור כשהוא מרוסק בבת אחת, אבל אם הוא איסטניס או חולה מותר לו לאכול את הכזית מעט מעט ולגומרו במשך זמן הנקרא בכדי אכילת פרס, כמבואר בהלכות הכזית של מצה (תע"ג — ה; תע"ה — ג).

ו. אחר כך נוטלים את המצה השלישית כדי לקיים מצוה בכל שלש המצות, שזוברים ממנה כזית וזוכרים בו מרור. וצריך שיהי' כזית מצה וכזית מרור ואוכלים את זה. הטעם לכריכה זו היא, כדי לצאת גם דעת התנא הלל הסובר, שצריך לאכול את המצה ואת המרור ביחד (תע"ה — יא).

ז. אין לדבר בדברים שאינם מענין הסעודה בין ברכת אכילת מצה ובין אכילת הכריכה מהטעם דלהלן. —

את מצות הכריכה אנו עושים זכר לזה שעשה הלל בזמן שבית המקדש הי' קיים. ואצל הלל כל המצוה של מצה ומרור היתה בכריכה ועל הכריכה הי' מברך.

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

לכן אין לדבר בין הברכות על המצה והמרור ובין מצות הכריכה, כדי שהברכות יחולו על הכריכה.

אבל בדיעבד כשכן דבר, אינו צריך לברך שוב על הכריכה לא על אכילת מצה ולא על אכילת מרור (תע"ה — א).

ה. את הכריכה צריך להטביל בחרוסת ואחר כך לנער את החרוסת. היות והלל הי' מטביל בחרוסת, שהרי הלל לא אכל מרור קודם והכריכה הזאת היתה אצלו אכילת המרור היחידה.

יש פוסקים האומרים, שאין להטביל את הכריכה בחרוסת, היות ואנו כבר קיימנו את מצות החרוסת בטבול המרור. ואין גם לחוש לארס שבמרור שבכריכה, כיון שאוכלים אותו ביחד עם מצה.

הפוסקים האחרונים הסכימו שהעיקר הוא כהדעה הראשונה שצריך להטביל. ובכל זאת במקום שנהגים לא להטביל, אין מטבילים (תע"ה — א).

ט. לפני אכילת הכריכה אומרים כן עשה הלל... הי' כורך מצה ומרור... ויש אומרים שצריך לומר... הי' כורך פסח מצה ומרור.

יש פוסקים המפקפקים, שאולי צריך לומר כן עשה הלל אחר שהתחילו כבר לאכול מהכריכה, היות ואמירת המלים — כן עשה הלל, היא הפסק בין הברכות על המצה והמרור ובין אכילת הכריכה (תע"ה — א).

י. צריך לאכול את הכריכה בהסיבה, היות ובכריכה ישנה המצה אשר הלל יצא בה במצות מצה ואת המצה צריך לאכול בהסיבה (תע"ה — א).

יא. הוא צריך להכניס לפיו את המצה והמרור ביחד ולרסקם, אבל אינו מחויב לבלוע אותם בבת אחת הוא יכול לאוכלם מעט מעט ואם לא שיהא יותר מכדי אכילת פרט מתחילה ועד סוף הוא יצא, כמו טנאמר על הכזית של מצה בסימן שלפני זה (ע"ה — א).

פימן ח

הלכות שלחן עורך

א. לא יאכל ולא ישותה בליל הסדר יותר מדאי מפני שני טעמים.

(א) כתוב בתוספתא, שהאדם מחויב להתעסק בהלכות פסח כל הלילה ואם יאכל וישותה הרבה, יישן תיכף ומיד.

(ב) את האפיקומן אוכלים בגמר הסעודה, היות והאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח ואת הקרבן פסח הי' אוכלים כשהי' כבר שבעים.

ובכל זאת צריך שתהי' לאדם קצת תאוה לאכול, כי אם אין שום תאוה לאדם ואכילת האפיקומן טרחה עליו, המצה של אכילת אפיקומן אינה מתקיימת מן המבחר.

ואם האדם שבע כל כך, עד שנפשט קצה באכילה מרוב שובע אינו יוצא כלל במצות אכילת אפיקומן, כי אכילה גסה כזאת אינה נקראת אכילה (תע"ז — א).

ב. יש הנהגים לא לאכול בליל פסח שום טבול חוץ משני הטיבולים שעושים בליל הסדר, כלומר הטבול של הכרפס והטבול של מרור בחרוסת (תע"ו — ב).

- ג. נוהגים בקצת מקומות לאכול ביצים בסעודת ליל פסח מפני הטעמים דלהלן.
 א) זהו כלל בלוח המועדים, שבכל שנה בלי יוצא מן הכלל היום של תשעה באב חל באותו יום השבוע בו חל יום א' של פסח. כגון אם יום א' של פסח חל ביום ראשון גם תשעה באב חל בשנה זאת ביום ראשון. וכו'. לכן אוכלים ביצים בליל פסח לזכר האבלות של תשעה באב.
 לפי טעם זה צריכים הי' לאכול ביצים רק בליל א' של פסח.
 ב) אנו אוכלים ביצים בליל פסח לזכר החורבן של בית המקדש שבו היינו מקריבים את קרבן הפסח. שהיו אוכלים אותו בלילה זה.
 לפי טעם זה צריך לאכול ביצים בשני הלילות של פסח.
 וישנם עוד טעמים לאכילת ביצים בליל פסח. אבל לכל הטעמים הביצים שאוכלים בתוך הסעודה הם רק לזכר ולא כהחושבים שזה מצוה והם ממלאים כריסם בביצים עד שאוכלים את האפיקומן אכילה גסה (תע"ו — ב).
 ד. יש מקומות שנוהגים בהם לא לאכול בשר צלי בשני הלילות של פסח. כי שמא יאמרו בשר פסח הוא. היות ואת הקרבן פסח הי' צולים על האש.
 ובאלו הארצות אין נוהגים לאכול צלי בשני הלילות של פסח.
 ולא דוקא אם נצלה על האש כמו הקרבן פסח אלא גם אם נצלה בקדרה בלא מים ובלא שום משקה אחר ורק בלחלוחית היוצאת מן הבשר יש לאסור מפני מראית העין. שלא יטעו להתיר גם צלי אש.
 ואפילו אם הבשר נתבשל קודם במים ואחר כך נצלה בקדרה גם כן יש לאסור מטעם זה ורק לצורך חולה קצת מותר להקל בזה. ואם הי' צלוי ואחר כך בישלו אותו מותר לכל אדם.
 אבל דגים וביצים מותר לאכול צלויים בכל מקום, היות ואינם דומים כלל לבשר ולא יטעו בהם.
 מותר גם לצלות וגם לאכול אפילו את הביצה שמניחים על הקערה (תע"ו — א. ב).

סימן ט

הלכות אכילת אפיקומן,

והלכות אכילה ושתיה אחר אכילת אפיקומן

- א. לאחר גמר כל הסעודה צריך כל אחד בין איש ובין אשה לאכול כזית מן המצה השמורה תחת המפה וזכר לפסח שהי' נאכל על השובע, כלומר כשהי' כבר שבעים (עיי' בהלכות שלחן עורר).
 לכתחילה טוב לקחת שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה שהי' אוכלים עם הפסח.
 אין לברך שום ברכה על אפיקומן, היות והוא רק לזכר הקרבן פסח.
 את האפיקומן צריך לאכול מהסיבה (תע"ו — א).
 ב. צריך ליהרר לאכול את האפיקומן קודם חצות, היות והאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח והקרבן פסח הי' נאכל רק עד חצות.
 וכזית ראשון של מצה שמברכים עליו, על אכילת מצה בודאי צריך לאכול עד חצות.

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

ואם איחרו לאכול את הכזית מצה עד חצות, מסתפקים הפוסקים אם יוצאים או במצות אכילת מצת מצוה ולכן צריך לאכול, כי שמא יוצאים במצוה זאת כל הלילה אבל אין לברך, על אכילת מצה, היות וספק ברכות להקל.

גם מרור יזהר לאכול קודם חצות ואם איחר יאכלנו בלא ברכה. ולכתחילה יש להקדים עצמו לקרא גם הלל עם הברכה שלאחריה קודם חצות (תע"ז — א).

ג. אחר האפיקומן אין לאכול שום דבר, כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה של אפיקומן שהוא מצוה על ידי אותו המאכל. ואם אכל אחר האפיקומן שום דבר, יחזור ויאכל כזית מצה שמורה לשם אפיקומן.

ובנוגע לשתי' נחלקו הפוסקים ויש להחמיר לא לשנות שום משקים המשכרים ולכתחילה נכון להזהר מכל משקה חוץ ממים וכדומה, כמבואר בהלכות שתי' אחר הארבע כוסות (תע"ח — א).

ד. כתוב אצל הקרבן פסח, בבית אחד יאכל ומפני שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח לכן אין לאוכלו בשני בתים ואפילו לא על ב' שלחנות בחדר אחד. מי שישן באמצע אכילת האפיקומן והקיץ, אינו חוזר לאכול, היות והשינה נחשבת להפסק והרי זה כאוכל בשני מקומות.

בני חבורה שחלק מהם ישן באמצע אכילת אפיקומן, חוזרים ואוכלים אחר שהקיצו, היות וכיון שחלק מהם הי' גיעור לא נחשבת השינה להפסק, אבל אם כולם נרדמו, לא יחזרו לאכול את האפיקומן.

ואם כולם נתנממו, אין זה נחשב להפסק ויחזור לאכול את האפיקומן. מתנמנם נקרא, אם לא נשתקע בשינה הרבה ואם שואלים אותו איפה הגיח כלי זה ומוזכרים אתו אם הניחו במקום פלוגי והוא נזכר ועונה כן או לא. מובן שכל האמור בסעיף זה היינו דוקא בנוגע לאכילת אפיקומן ולא לחלקי הסעודה שלפני כן (תע"ח — ב).

ה. אם נאבד האפיקומן, צריך לאכול כזית מצה שמורה אחרת לשם אפיקומן (תע"ז — ב).

ו. אם שכח לאכול את האפיקומן ואמר: הב לן ונברך או נטל מים אחרונים, הוא צריך לאכול את האפיקומן ולא לברך עליו ברכת המוציא.

ואף על פי שבכל השנה אם אדם אומר: הב לן ונברך או אם הוא נטל מים אחרונים ורצה לאכול שוב, הוא צריך לברך המוציא, היות ואמירת הב לן ונברך או נטילת מים אחרונים נחשבת היסח הדעת מאכילה, המצב לגמרי אחר בשעת הסדר, היות וההחלטה אם לאכול עוד אינה תלויה בדעתו, כי הוא מחויב לקיים מצות הבורא ולאכול אפיקומן ובודאי שרק השכחה גרמה לו לאמר הב לן ונברך או ליטול מים אחרונים ולא הסיח דעתו מאכילה (תע"ח — ב).

ז. אם ברך ברכת המזון ונזכר מאכילת אפיקומן טרם שברך, בורא פרי הגפן על הכוס השלישי, הוא צריך ליטול את ידיו, לברך המוציא, לאכול כזית אפיקומן ולברך ברכת המזון ואחר זה לשנות את הכוס השלישי.

בנוגע לברכת על נטילת ידים על הנטילה הזאת, דעת הפמ"ג שאינו צריך לברך ובפרט אם הוא יודע שלא הסיה דעתו משמירת ידיו. הגר"ז כתב, שצריך לברך. ונראה שאם האדם יודע שלא הסיה דעתו גם הגר"ז מודה שאין צריך לברך (שם).
 ת. אם כבר ברך, בורא פרי הגפן על הכוס השלישי וכן אם נזכר אחר כך. ואפילו אם נזכר אחר שכבר גמר את ההלל, הוא צריך ליטול ידיו, לאכול כזית מצה לשם אפיקומן ולברך בלא כוס, היות ואת הכוס השלישי כבר שתה ואנו נוהגים בכל השנה לברך ברכת המזון בלא כוס (שם).

סימן י

הלכות ברוך והלל

א. ברכת המזון של ליל פסח היא כמו ברכת המזון של כל יום טוב. אומרים יעלה ויבוא ומזכירים, ביום חג המצות הזה.
 אם האדם שכח לומר יעלה ויבוא ואפילו אם ספק לו אם אמר יעלה ויבוא או לא, גם כן אנו אומרים שבחזאי שכח, היות והוא רגיל בשאר הימים לא לומר יעלה ויבוא בברכת המזון, וההלכה היא. —
 אם האדם כבר גמר ברכת המזון בשעה שהוא נזכר משכחת יעלה ויבוא, הוא צריך לברך ברכת המזון שנית ולומר יעלה ויבוא. אפילו אם לא גמר כל ברכת המזון אלא כבר התחיל לומר ברכת הטוב והמיטיב ואפילו אם אמר רק את המלים: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם האל, זה גם כן נחשב לגמר ברכת המזון.
 ואם עוד לא הגיע למלה האל, כשנזכר משכחת יעלה ויבוא, יכולים לתקן שכחת יעלה ויבוא וישנם בזה אופנים ופרטי הלכות שונים.
 ציין בשערי התלכה חלק שני, בדף שכ"ט סעיף ד' בנוגע לרצה וכן גם בנוגע ליעלה ויבוא בליל הסדר.
 הברכה שצריכים לומר במקום יעלה ויבוא בליל הסדר היא, ברוך אתה ה' אלקנו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל הזמנים (קפ"ח).
 ב. אם ליל הסדר חל בשבת, צריכים לומר בברכת המזון גם רצה כמו בכל ליל שבת ואם שכחו לומר רצה, הדין הוא כמבואר בשערי התלכה חלק שני בדף שכ"ט.
 ואם שכחו לומר רצה ומברכים שנית, צריך לומר בפעם השנית גם יעלה ויבוא, אף על פי שאמרו זה בברכת המזון הראשונה, היות וברכת המזון בשבת בלא רצה אינה ברכת המזון, וממילא, היעלה ויבוא שאמרו בברכת המזון הזאת אינה נחשבת. וכן גם צריך לומר רצה בברכת המזון השנית, אם שכחו לומר בראשונה, יעלה ויבוא (קפ"ח).
 ג. אחר ברכת המזון קודם הלל אומרים, שפוך חמתך ופחתים או את הדלת, כדי לזכור, שהוא ליל שימורים ואין מתיראים משום דבר. לפני אמירת שפוך חמתך אנו נוהגים להכין את הכוס של אלי' אשר הזכרנו אותו בסוף סימן ב'.
 מותר לגמור את ההלל אפילו שלא במקום הסעודה, ואף על פי שאחד הלל שותים כוס רביעי ולא ישתה אותו במקום ששתה את הכוסות הראשונים, אין בזה כלום (ת"פ).

סימן יא

השיעור של כזית ורביעית והשיעור של אכילת פרס

א. בנוגע לשיעור של כזית מחולקים הפוסקים. יש פוסקים האומרים, שכזית זה כחצי ביצה בינונית כשהיא בקליפתה. ויש פוסקים האומרים שהשיעור של כזית הוא כשליש ביצה.

וההלכה היא כדלהלן. — במצוות של תורה, כגון במצוות אכילת מצה יש להחמיר ולאכול על כל פנים כחצי ביצה. ואם הוא חולה וקשה לו לאכול חצי ביצה, יכול לסמוך על הדעה השנית ולאכול כשליש ביצה.

ובנוגע למרור שזה מדרבנן לכתחילה נראה שאין להקל וצריך לאכול כחצי ביצה, היות ומברכים על המרור אבל בדיעבד אם אכל כשליש ביצה, הוא יוצא. ואם הוא אדם חלש וקשה לו, הרי בחדיי יכול לסמוך על הדעה השנית ולאכול רק כשליש ביצה (תפ"ו).

ב. ויש פוסקים אחרונים שהוכיחו שהביצים בזמננו נתקטנו עד למחצה מכפי שהי' בימים הקדמונים. ולפי הפוסקים האלה השיעור של כזית, כלומר כחצי ביצה זה בזמננו כשיעור של ביצה שלמה.

ובעל שעת הבריע, שיש לחלק בין מצוות התורה ובין מצוות החכמים. ונמצא לפי זה שמחויבים בזמננו לאכול מצה עד כביצה שלמה ומרור רק כחצי ביצה, כמדובר בסעיף שלפני זה (תפ"ו).

ג. אם יש חלל במצה, החלל אינו מצטרף לשיעור של כזית וצריך למעכו. אבל אם אין חלל אפילו אם המצה רכה ועשו' כספוג, אין צריך למעכה.

בירקות צריך למעך את חלל האויר שבין הירק ולשער את השיעור של כזית בירקות עצמן ולא באויר שביניהם (תפ"ז).

ד. השיעור של רביעית הוא כמו שלשה כזיתים, כלומר כביצה ומחצה עם הקליפה (ר"י — א; רע"א — יג; תפ"ו).

ה. השיעור של כדי אכילת פרס, לדעת פוסקים אחדים הוא זמן הדרוש לאכילת שלש ביצים ולדעת פוסקים אחרים זמן הדרוש לאכילת ארבע ביצים.

וההלכה היא שבמצוות של תורה צריך להחמיר בשיעור ובמצות שהן מדרבנן הולכים אחרי המקילים בזה (ר"י — א; תרי"ב — ד).

סימן יב

הקערה של ליל הסדר

א. מכינים לפני בעל הבית קערה, אבל לשאר בני ביתו אין צריך להכין קערה, אלא כולם נוטלים מהקערה של בעל הבית. ולא דוקא במקומות שכל בני הבית יושבים על שלחן אחד, אלא אפילו במקום שיש שלחן קטן לפני כל אחד ואחד גם כן אין צריכים להכין קערה בשביל כל אחד (תע"ג—ד).

ב. בקערה צריכות להיות שלש המצות, מרור, חרוסת, כרפס ושני תבשילים זכר לקרבן פסח וקרבן חגיגה, שהיו מקריבים בזמן שבת המקדש הי' קיים.

קיצור הלכות ליל הסדר של פסח

נהגו לעשות בשר וביצה לזכר הפסח והחגיגה. ואם רוצה לעשות שני מיני בשר אחד צלי ואחד מבושל בודאי טוב. אבל יוצאים גם בביצה.

נהגים לקחת זרוע על שם הזרוע הנטויה שה' הראה במצרים. וכתבו הפוסקים, שצריך שיהי' מעט בשר על הזרוע זכר לבשר של הקרבן פסח. ואם אין לו זרוע יקח שאר בשר, אפילו אם זה בשר בלא עצם.

נהגים שהבשר יהי' צלוי על הגחלים והביצה יכולה להיות או צלוי' או מבושלת. אסור לאכול את הזרוע בלילה ואת הביצה כן מותר לאכול בלילה. כידוע לנו משער ח' על איסור אכילת בשר צלי בליל פסח (תע"ג — ד).

ג. הדברים צריכים להיות בקערה לפי סדר מיוחד. היסוד לסידור הקערה הוא הכלל, שאין לעבור על המצוות, כלומר שאתה צריך לעשות קודם את המצוה שהיא יותר קרובה לך ולא לעבור עליה ולעשות מצוה שהיא יותר רחוקה ממך.

הכרפס צריך לכן להיות יותר קרוב לך מן הכל, כי זאת היא המצוה הראשונה אשר בקערה תחומץ או המי מלח צריך להיות קרוב לו. המצוה צריכות להיות יותר קרוב מאשר המרור והחרוסת, כי את המצה אוכלים קודם. המרור והחרוסת צריכים להיות יותר קרובים מאשר שני התבשילים.

וישנם חילוקי דעות בנוגע לשאלת סידור הקערה. הננו מוטרדים פה את הקערה של האר"י ז"ל.

בקערה זאת אנו רואים ששני התבשילים הם זרוע וביצה. המרור למצות מרור מונח למעלה בקו האמצעי והחזרת שהוא המרור למצות כורך מונח למטה בקו זה (תע"ג — ד).